

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
КАФЕДРИ ТЕЛЕРЕПОРТЕРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ**

ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРНО-ЕКРАННОЇ ТВОРЧОСТІ

**програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня
спеціальності 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»**

Харків – 2023

УДК 791.632
I-90

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 11 від 16 травня 2023 року)

Рецензенти:

М. Жигайло, кандидат культурології, викладач кафедри культурології ХДАК
Ю. Коваленко, доцент кафедри телерепортерської майстерності, кандидат мистецтвознавства

Укладач:

Ю. Літинська, викладач кафедри телерепортерської майстерності

I-90 Історія літературно-екранної творчості : прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для здобувачів вищої освіти першого (бакалавр.) рівня спеціальності 021 “Аудіовізуальне мистецтво та виробництво”. / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т аудіовізуального мистецтва, Каф. телерепортерської майстерності ; [уклад.: Ю. Літинська]. Харків: ХДАК, 2023. 8 с.

Навчальний курс “Історія літературно-екранної творчості” є одним із вибіркових для підготовки бакалаврів зі спеціальності 021 “Аудіовізуальне мистецтво та виробництво” та розробленим відповідно до змісту освітньої програми “Відеоблогінг і телерепортерство” з урахуванням практичних потреб й вимог сучасної медіаіндустрії. Курс покликаний сформулювати уявлення про специфіку кіносценарія як літературної основи екранного твору та про еволюцію літературних форм кінотворчості. Для студентів, викладачів, аспірантів, слухачів системи підвищення кваліфікації та післядипломної освіти.

УДК 791.632:792.026](073)

© Харківська державна академія культури, 2023 р.
© Ю. Літинська, 2023 р.

Програма навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»	Обов'язкова / Вибіркова	
	Напрямок підготовки 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»		
Індивідуальне науково-дослідне завдання <i>не передбачено</i>	Освітня програма Телерепортерство	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90 год.		2	
		Семестр	
		4	
		Лекції	
		20	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 30 самостійної роботи студента – 60	Ступінь: бакалавр	Практичні, семінарські	
		год.	10
		Лабораторні	
			-
		Самостійна робота	
		60	-
		Індивідуальні завдання: год..	
		Вид контролю: Залік	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить – для денної форми навчання — 30/60.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс «Історія літературно-екранної творчості» є базовим теоретичним курсом, який розкриває комплекс історичних та організаційно-практичних проблем аудіовізуального мистецтва та виробництва як комплексної системи в історичному розрізі. Обсяг дисципліни — 3 кредити (90 год.), з яких 30 аудиторних (лекційних, семінарських занять) та 60 год. самостійної роботи. Статус дисципліни – обов'язкова. Програма нормативної навчальної дисципліни циклу дисциплін практичної професійної підготовки «Історія літературно-екранної творчості» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Телерепортерство» підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за першим (бакалаврським) рівнем.

Мета курсу – розкрити історичні етапи формування та розвитку літературно-екранної творчості в Україні та світі, сформулювати у здобувачів уявлення про основні види, напрями, жанри екранної творчості.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен сформувати наступні **загальні та фахові компетентності**:

ЗК01. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК02. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК07. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК09. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК10. Здатність бути критичним та самокритичним.

ЗК12. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК17. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні та наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірності розвитку предметної області, її місця в загальній про мистецтво і суспільство та у розвитку суспільства, техніки та технологій, використовувати різні форми та види рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ФК03. Здатність спостерігати, відбирати, розрізняти, типологічно доцільно компонувати, цілеспрямовано формувати і використовувати інформаційний, виразний, образний рівні аудіовізуального твору.

ФК04. Усвідомлення художньо-естетичної природи аудіовізуального мистецтва.

ФК05. Усвідомлення взаємозв'язків та взаємозалежності між теорією та практикою аудіовізуального мистецтва та виробництва.

ФК06. Здатність здійснювати професійну діяльність із застосуванням сучасних досягнень теорії та методології аудіовізуального мистецтва та виробництва з урахуванням широкого спектру міждисциплінарних зв'язків.

ФК08. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в практичній діяльності.

ФК09. Здатність здійснювати ділову комунікацію.

ФК11. Здатність використовувати засоби масової інформації для просвітництва, популяризації та пропаганди досягнень аудіовізуальної культури.

ФК12. Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології кінознавчої, творчо-виробничої діяльності.

ФК13. Здатність здійснювати та підтримувати зв'язок із засобами масової інформації з метою просвітництва, популяризації та пропаганди досягнень аудіовізуального мистецтва, у тому числі з використанням можливостей радіо, телебачення, Інтернету.

ФК14. Здатність відстежувати перспективні зміни в сфері аудіовізуального мистецтва, використовуючи оригінальні іншомовні джерела.

ФК15. Вміння опрацювати кінознавчу літературу, узагальнювати та аналізувати аудіовізуальний матеріал, формувати наукові теми та розуміти подальші перспективи розвитку даної проблематики в різних дослідницьких жанрах.

Навчальна дисципліна передбачає формування наступних програмних результатів навчання:

ПРН 5. Генерувати нові ідеї для втілення їх в аудіовізуальному творі.

ПРН 11. Знати, розуміти і використовувати у професійній діяльності концептуально-видові та стилістичні стандарти телевізійного ефіру, вимоги до особливості роботи у прямому ефірі, підготовки телевізійних програм різних жанрів.

ПРН 12. Розуміти фінансово-адміністративні принципи організації мистецьких заходів, діяльності виробничих колективів, телевізійних каналів та інших закладів аудіовізуальної сфери.

ПРН 13. Виявляти високий рівень мовленнєвої культури, артистизм

ПРН 14. Вміти підтримувати зв'язок із засобами масової інформації з метою просвітництва, популяризації та пропаганди досягнень аудіовізуального мистецтва.

ПРН 16. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно та письмово

ПРН 17. Збирати, оцінювати, аналізувати та обробляти інформацію з використанням сучасних інформаційних технологій та спеціалізованого програмного забезпечення

ПРН 18. Приймати ефективні рішення на основі релевантних даних із застосуванням сучасних методів і засобів прийняття рішень, у тому числі багатокритеріальних рішень в умовах невизначеності.

Згідно з **програмними результатами** вивчення дисципліни, студент:

1. Усвідомлює значення мистецтва в загальнокультурній еволюції людства, класифікує види, стилі, художні школи та течії, аналізує основи їх художньої мови.

2. Володіє культурою мислення, аналізує та обробляє інформацію, встановлює зв'язки зі вже набутими знаннями.

3. Володіє державною мовою України, культурою висловлювання, вмінням логічно будувати власне мовлення (письмове та усне), дотримуватись основних правил оформлення документації.

4. Володіє іноземною мовою в обсязі, необхідному для спілкування в соціально-побутовій та професійній сферах, перекладати фахові тексти зі словником.

5. Чітко уявляє компонентний склад аудіовізуального твору, розуміє природу, характеристики і властивості кожного з них, можливості взаємодії.

6. Тлумачить екранний твір не тільки як художньо-інформаційний продукт, а й як комерційний проект. Визначає конкурентну здатність творчого проекту та потенційну аудиторію. Здійснює планування творчого процесу, враховуючи технологічні та технічні особливості. Визначає на основі аналізу творчого процесу найбільш адекватні методи роботи. Оцінювання знань здійснюється за 100-ю рейтинговою шкалою. Основним критерієм успішності вивчення здобувачем освіти навчальної дисципліни є отримання ним не менш як 60 балів зі 100 за сукупністю усіх видів робіт: складання заліку, участь у практичних заняттях, виконання завдань для самостійної роботи, презентації результатів виконаних завдань з практичної роботи.

Методами демонстрування результатів навчання є презентація та публічне обговорення практичних робіт на факультетських показах, участь у конкурсах та фестивалях, науково-практичних конференціях, зворотній зв'язок з аудиторією у соціальних мережах та інших медійних платформах.

Підсумкова форма контролю - залік.

Курс складає 16 тижнів теоретичної та практичної підготовки, має 1 розділ та 10 тем.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Трансформація підходів до екранізації літературного твору.

Основні підходи до екранізації літературного твору та їхня трансформація за понад сторіччя існування кінематографа. Еволюція принципів і законів екранізації впродовж часу.

Тема 2. Перші професійні сценаристи.

Відомі письменники та журналісти, які стали першими професійними сценаристами.

Демонстрація робіт. Візуальна природа кінематографа. Особливості сценаристики в екранізації після появи звука в кінематографі. Відмінності між екранізованим твором та його оригіналом.

Тема 3. Теорія і практика екранної творчості та її дослідження.

Дискусії щодо екранізації літературних творів в Україні. Мистецький пошук Івана Кавалерідзе у фільмі «Злива». Поняття «формат» та «медіафраншиза» в сучасній екранній практиці.

Тема 4. Французький кіноавангард.

Поетичний реалізм, як художній напрям у сценаристиці європейського, в основному французького кінематографа. 1930-40-і роки. Жан Віго, Жан Ренуар, Рене Клер, Марсель Карне.

Тема 5. Італійський неореалізм.

Італійський неореалізм («новий реалізм»), як важливий напрямок післявоєнного кінематографа Італії. Федеріко Фелліні, П'єр Паоло Пазоліні. Драма відчуження у фільмах Мікеланджело Антоніоні. 1940 - 50-ті роки. Поява документальної основи твору (принцип вірності факту), увага до життя пересічної людини.

Тема 6. Англійська сценарна школа.

Успіхи англійської кіносценаристики в 1930-х роках (Олександр Корда, Альфред Хічкок) Школа документального кіно Джона Грірсона. Ренесанс британського кіно. Формат «Чорний фільм» («фільм-нуар»). Англійська сценарна школа «крутого детективу». Фільми 1980-х — 1990-х.

Тема 7. Еволюція екранної творчості японських режисерів.

Пошуки в екранній творчості японських режисерів. Золотий вік (1932). Перший японський кінорежисер Макіно Седзо, який поступово почав усувати з кіно елементи театральності. Ясудзіру Одзі та Кендзі Мідзогуті. Особливості сучасного кіно. Від Сьохея Імамури до Такесі Кітано.

Тема 8. Роль літератури і театру в німецькому екранному мистецтві.

Камершпіле. «Остання людина» Фрідріха Мурнау. Вернер Герцог. Вім Вендерс. Німецький експресіонізм. Особливості жанрово-стильової та світоглядної систем, вплив на світове кіно.

Тема 9. Виникнення американської сценарної школи.

Золотий вік Голлівуду «Громадянин Кейн» Орсона Велса. Розробка жанрів: комедії М.Ліндера, Ч. Чапліна, Б. Кітона, Г. Ллойда, братів Маркс; мелодрами за участю Рудольфо Валентіно; вестерни Джона Форда; фільми-нуар з Г. Богартом; мюзикли з Фредом Астером та Джином Келлі; трилери А. Хічкока.

Тема 10. Десять сценаріїв до фільмів, за якими можна вчити українську літературу.

«Камінний хрест», реж. Леонід Осика (1968), «Захар Беркут», реж. Ахтем Сейтаблаєв, Джон Вінн (2019) та інші. Сучасні тенденції розвитку сценаристики в Україні.

Структура навчальної дисципліни

Перелік тем	Разом годин	Лекцій ні	Семінарські	Сам. робота
Тема 1. Трансформація підходів до екранізації літературного твору.	8	2		6
Тема 2. Перші професійні сценаристи.	8	2		6
Тема 3. Теорія і практика екранної творчості та її дослідження.	8	2		6
Тема 4. Французький кіноавангард.	10	2	2	6
Тема 5. Італійський неореалізм.	8	2		6
Тема 6. Англійська сценарна школа.	10	2	2	6
Тема 7. Пошуки в екранній творчості японських режисерів.	8	2		6
Тема 8. Роль літератури і театру в німецькому екранному мистецтві.	10	2	2	6
Тема 9. Виникнення американської сценарної кіноімперії.	10	2	2	6
Тема 10. Десять сценаріїв кіно, за якими можна вчити українську літературу.	10	2	2	6
<i>Всього</i>	<i>90</i>	<i>20</i>	<i>10</i>	<i>60</i>

Методичні рекомендації до семінарських занять

Теми семінарських занять

№ з/п	Тема	

1.	Перші екранізації літературних творів в Україні і в світі.	2
2.	Жанрове різноманіття літературно-екранних творів в 30-50-х роках.	2
3.	Особливості сценаристики у 50-60-х роках.	2
4.	Фільми-казки, як окремий жанр літературно-екранної творчості.	2
5.	Кіно vs література: українські письменники-кінематографісти.	2

Методичні рекомендації для проведення самостійної роботи

Теми самостійної роботи

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Соціальні та науково-технічні передумови виникнення екранної творчості.	6
2	Історичні етапи розвитку літературно-екранної творчості.	6
3	Звукове кіно, як переломний етап розвитку екранізації та сценаристики.	6
4	Кіноімперії США, Європи, СРСР.	6
5	Кіносценаристика 40-х років. Творча конкуренція театральних і кіносценаристів.	6
6	Літературно-екранна творчість 50-80-х років як відбиття соціального життя суспільства.	6
7	Фільми, які увійшли в золотий фонд історії кінематографа.	6
8	Вітчизняне кіно періоду перебудови.	6
9	Фільми-казки, як окремий жанр літературно-екранної творчості. Український та світовий досвід.	6
10	Сучасні тенденції розвитку літературно-екранної творчості в Україні та світі.	6

Методи навчання та форми контролю

Методи навчання

При викладанні курсу застосовується низка методів, а саме: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод проблемного викладання, евристично-дослідницький метод.

Форми контролю

Письмове тестування, результати виконання практичної роботи та самостійної роботи, підсумковий контроль - залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Вид завдання	Одиниця	Кількість балів	Сума
Конспект	1 тема	5	10x5=50
Контрольна робота	1	10	2x10=20
Доповідь на семінарі	1	4	5x4=20
Залік	відповідь	10	10
Загалом			100

Методичне забезпечення

Пакет навчально-методичного забезпечення (методичні матеріали до виконання практичних робіт та самостійної роботи).

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою)

Мультимедійний проектор, ноутбук, монітор.

Рекомендована література

Основна

1. Ейзенштейн С.М. Естетика кіномистецтва: дослідж. ст. лекції / С.М. Ейзенштейн .– К. : Мистецтво, 1978. – 310 с
2. Мащенко І. Телебачення України / І. Мащенко. – К., 1998.
3. Григораш Д.С. Журналістика у термінах і виразах / Д.С. Григораш. – Львів : Вища шк., 1976. – 294 с.
4. Сегер Лінда/ Робимо гарний сценарій геніальним – 3-тє вид., переробл. І доповн. – К. : Інсайтмедіа, 2011. – 296 с.
5. Дубенко С. Тарас Шевченко та його герої на екрані / Степан Дубенко. – К., 1967, С. 208.
6. Бреславець Г. М. Особливості музичної драматургії А. Загайкевич (на матеріалі музики до кінофільму «Мамай») // Культура України. Випуск 38. – 2012. – Режим доступу : <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura38/21.pdf>
7. По кіно-фабриках світу // Кіно: журнал української кінематографії. – 1928. – № 14. – С. 14.
8. Мащенко І. Г. Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу. – К.: Україна, 2005. – С. 381.

Допоміжна

9. Капельгородська Н. М. Іван Кавалерідзе: життя і творчість / Н. М. Капельгородська, О. Р. Синько, Г. Я. Скляренко, Л. І. Барабан, Ю. Д. Шлапак. – К. : 2007. – 337 с.
10. Недбай, Вячеслав Вікторович. "Основні етапи розвитку комунікаційних технологій." (2014).
11. Індюков М. Специфіка розмовних жанрів телевізійного мовлення. — К., 1965.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://lib-hdak.in.ua> – сайт бібліотеки Харківської державної академії культури.
2. <http://korolenko.kharkov.com> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.
3. <http://www.nbu.gov.ua> – сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
4. www.gender.ru – науково-просвітницький портал.
5. www.gumer.info – електронна бібліотека з гуманітарних наук.
6. <http://freelib.in.ua> – безкоштовна електронна бібліотека.
7. <http://mediatopos.org> – Центр медіа комунікацій і візуальних досліджень ХНЦ ім. В. Н. Каразіна.
8. <https://scholar.google.com/> - Google академія.
9. <https://www.webofknowledge.com> - Web of Science.

Навчальне видання

ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРНО-ЕКРАННОЇ ТВОРЧОСТІ

програма та навчально-методичні матеріали до курсу

Укладач :
викладач кафедри телерепортерської майстерності ХДАК
Ю. Літинська

Друкується в авторській редакції

Комп'ютерна верстка: *Ю. Літинська*

План 2023

Формат 60x84/16
Гарнітура "Times". Папір для мн. ап. Друк ризограф.

Адреса редакції видавця:
ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз,4
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК